

O S V R T I

BEZLIČNI PODACI

Anton Knežević, Homophone und Homogramme¹ in der Schriftsprache der Kroaten und Serben, 1970, Verlag Anton Hain – Meisenheim am Glan, 80 stranica.

Uzimajući ovu knjižicu u ruke očekivali smo više nego što smo dobili. Već iz predgovora saznajemo da su riječi nazivane najčešće terminom homonim ovdje podijeljene u dvije skupine: a) homofoni (riječi koje se jednako pišu i izgovaraju, a različito znače; npr. rāniti svrš., 'zadati kome ranu' za razliku od rāniti, nesvr., 'rano ustajati') i b) homografi (riječi koje se jednako pišu, a drugačije izgovaraju i različito znače; npr. glagol slagati izgovoren slāgati znači 'izgovoriti laž', a izgovoren slāgati znači 'stavljati jedno na drugo ili jedno pored drugog'). U uvodu autor navodi različita mišljenja naših i stranih lingvista o uobičajenoj oznaci homonim (herkömmliche Bezeichnung) koje se odrekao, dotičući se usput problema nastanka homofona i homografa (izvođenje, promjena značenja, posuđivanje). Nakon ovoga slijedi najprije skupina homofona, a zatim skupina homografa, obje s njemačkim tumačenjem značenja. Na kraju je dodan abecedni popis riječi obiju skupina s oznakom strane na kojoj se nalaze. I to je sve.

Promotrimo li literaturu kojom se autor služio, iznenađuje nas što se, kao izvorom, nije koristio Deanović-Jernejevim Hrvatsko-srpsko-talijanskim rječnikom, a još više što nema nekih opozicijskih parova iz Dayre-Deanović-Maixnerovog Hrvatskosrpsko-francuskog rječnika kao šālica – šālica, rāzgleđati – rāzgleđati ili lēci. – lēci. (Ovaj posljednji primjer ima i Pravopis.) Iako i sam autor ističe nepotpunost sakupljene građe, to ipak nije najveći nedostatak njegova rada. Ti nedostaci leže drugdje.

¹ Termin homogram uzeo je Knežević iz Bakotića (Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika, Bgd, 1936., s. 1928.). Klaić u svom Velikom rječniku stranih riječi (Zgb, 1966.) ima za isti pojam termin homograf kojim ćemo se i mi služiti.

U naslovu knjige susrećemo pojam književni jezik, ali ne ide sve ono što je autor obuhvatio ovim pojmom u književni jezik. Čemu nam npr. bēška, ž. r., njem. Wiege kad imamo kolijevka i zipka ili bēška, ž. r., njem. Blase kad imamo mokračni mjehur ili samo mjehur?

Kad bismo građu sakupljenu u ovoj knjižici sveli na razinu bilo hrvatskog bilo srpskog književnog jezika, njezin bi se opseg znatno smanjio. A kad bismo je sveli samo na razinu hrvatskog književnog jezika, to bi bilo još očitije. Tada ne bismo imali lažnih homofona i homografa što su nastali miješanjem dvaju izgovora, ekavskog i ijekavskog. Što time želimo reći? Želimo reći to da u hrvatskom književnom jeziku živi npr. pridjev svēt, njem. heilig, ali ne živi imenica svēt, njem. Welt, nego svijet. Isto se može reći i za mēsni, posvojni pridjev od meso, njem. Fleisch- i mēsni, pridjev, ijek. mjesni, njem. Orts-. Znači riječi koje su u ekavskom izgovoru homofoni ili homografi, u ijekavskom izgovoru to nisu. Ovakvih lažnih homofona i homografa ima i na leksičkom području. Dūžica, ž. r., dem. od dūga, njem. Daube i dūžica, ž. r. (anatom.), njem Iris jesu homofoni u srpskom književnom jeziku, ali nisu u hrvatskom gdje za anatom. dužica imamo termin šarenica. Isto tako vāš, ž. r., njem. Laus ne može biti opozicija zamjenici vāš, njem. Ihr, Euer jer mi za vāš kažemo uš.

To znači da je Anton Knežević građu sakupio, utvrdio postojanje homofona i homografa i abecedirao ih bez obzira na to kojem književnom jeziku pripadaju i idu li u književni jezik. Dakle, bez kriterija.

Sakupljenu je građu trebalo pročitati, o-sloboditi je od provincijalizama kao što je kāzan, m. r. u značenju kotao, njem. Kessel i arhaizama kao što je kāzan, ž. r. u značenju kazna, njem. Strafe. Ako već to nije učinjeno, trebalo je onda barem sakupljenu građu popratiti komentarom iz kojeg bi se vidio autorov stav prema pojedinim homofonima i homografima. Posebno je valjalo istaknuti da su vrsta naglaska i mjesto na-

glaska ono što omogućuje podjelu riječi s istim kosturom, a različitim značenjem u ove dvije skupine. Moglo se nadalje govoriti o upotrebi ovih riječi i o tome što slušaoca obavještava o značenju u jednoj, a što u drugoj skupini.

Autor jest rekao da ovaj rad treba poslužiti za dalje istraživanje. Njegov nam postupak, na žalost, ne sugerira ništa.

Trud je nesumnjivo uložen, no trebalo ga je okruniti vrednijim i trajnijim rezultatom.

Eugenija Barić

PRILOZI NAZIVLJU ŽIVOTINJA (ZOOMASTIKA)

Godine 1867. tiskana je u Zagrebu zanimljiva knjižica Frana Kurelca: *Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj. S primetbami, Zagreb, 1867.*

Dr. Mate Šimundić u osječkoj Reviji MH, br. 1, 1970., osvrćući se na sadržaj te knjižice veli ovo: »Smještajući tu knjigu u povijest hrvatskoga jezikoslovstva lako se uviđa, kako joj pripada izuzetan značaj, kako vjerojatno ni sam pisac nije naslućivao. Kurelac je spomenutom raspravom udario temelje hrvatske zoomastike (nauke o nazivima životinja), ujedno i crnogorske. Naime pod pojmom Srbliji Kurelac misljavaše na Crnogorce, i u Crnoj je Gori skupljao zoomastičku građu, koja je upotrijebljena u ovoj raspravi. U Srbiju nije dolazio.«

U spomenutoj raspravi od 64 stranice napisanoj 1864. Kurelac je sakupio nazive i imena uz opise s tim u vezi za: konje, goveda, ovce, koze, svinje, pse, mačke i kokoši. Osim narodnih naziva spominje i nekoje strane, a za mnoge tumači i porijeklo, ali za većinu ne navodi, iz kojega su kraja. Pobilježio je one nazive, koje je putujući po cijeloj Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri i Crnoj Gori – čuo ili saznao od mjerodavnih osoba – kako sam veli.

U Godišnjaku MH br. 4 od 1965. godine, Vinkovci, (str. 103.–115.), objelodanio sam skupljenu građu iz svojih ranijih radova pod naslovom: *Prilozi narodnom nazivlju*. Tu je

skupljeno nazivlje na području bivših kotareva Županja, Sl. Brod i Vinkovci za goveda, konje i svinje uz nazivlje za kola te konjsku spregu i pribor uz različito nazivlje iz još nekih područja.

Kad sam prošle godine (1970.) u Reviji pročitao izlaganje dr. Šimundića o Kurelčevoj knjizi, zainteresirao sam se za njen sadržaj u cijelosti, ali mi je tek nedavno uspjelo tu knjigu dobiti na uvid.

Uspoređujući podatke u njoj o nazivlju za goveda, konje i svinje ustanovio sam ovo:

1. **G o v e d a.** Od 78 imena goveda što sam ih pobilježio na spomenutom području – 46 ih je i u Kurelčevoj raspravi, a 32 imena nema. Ili on za ta imena nije čuo ni saznao ili su ona nastala možda poslije njegova skupljanja! Ali je vjerojatnije prvo, tj. da nije imao prilike za njih saznati!

Nijesu spomenuta ova imena:

a) bikova i volova: bilja, šargo, gaja, lissonja, perjan, žerav, tubonja (tubastih rogova), garo, mileta, čadonja, jutronja, maconja, kaconja, jelaš, rogo, rutonja, brizonja, prvan, virota, žuja;

b) krava i junica: seka, jagoda, blagulja, petruša, durđa (oteljene o Petrovu ili o Đurđevu), perulja (perasta, prugasta), zelava, beba, šibulja (šibasta), žujava, čubrava, zvjerulja, gara, zora, prvulja, kozara, bula, briza, rutulja, jesenka (oteljena u jesen).

U Slavoniji se u ono vrijeme oralo samo na volovima, kojih je u plugu bilo po šest ili osam. Orači volovi su imali i posebna imena. Kurelac spominje samo ime prednjaci, koji su bili prvi u plugu, a ostale ne spominje. Ako je u plugu bilo 3 volova, tada su se prednji zvali prednjaci, drugi šestinjaci, treći pogoničari, pogonjaci (srednjaci su bili drugi par, ako je bilo u plugu 6 volova), a zadnji su bili orniciari ili otkoličari. Svi desni volovi zvali su se brašnjaci, a lijevi vanjaci, jer su prvi išli u brazdi, a drugi izvan nje.

2. **S v i n j e.** U slavonskim šumama u vrijeme Kurelčeva skupljanja imena i naziva životinja bili su vrlo brojni čopori svinja, pa su tada bila i njihova imena brojna i raznolika – kako nerastova tako i krmača. Ja